

Foto: Arcadio Vidal

E L R E T A U L E M A J O R D E
L ' E R M I T A
D E L C A S T E L L

A J U N T A M E N T
D ' A T Z E N E T A D E L M A E S T R A T

L'Ermita actual de la Mare de Déu de l'Esperança o del Castell és la que el cronista Rafael Martí de Viciano va veure a mitjan segle XVI, aleshores recentment bastida. Està formada per una sola nau amb quatre tramades i volta de creueria nervada sobre mènsules, que fou substituïda al darrer terç del segle XVII per altra de canó i llunetes en cada tramada, a sobre te coberta a dues aigües i espadanya.

El retaule major d'acord amb aquesta advocació estava dedicat a Sant Sebastià i a la Mare de Déu de l'Esperança, com ho confirma Viciano i devia correspondre al que Mn. Manuel Milián Boix cita com a retaule de Sant Sebastià al “Inventario Monumental Dertosense”, obra que ha estat recentment editada per la Conselleria d'Educació, Cultura i Esport en col·laboració amb la Diputació de Castelló.

Al segle XVII amb motiu de la renovació de l'ermita hom instal·là un nou retaule dedicat a Sant Joan Baptista i a la Mare de Déu de l'Esperança. D'aquest retaule Mn. Milián diu: *“LIENZO SAN JUAN BAUTISTA. Ermita del “Castell”. Representa al Santo Precursor en el desierto. De Gerónimo Espinosa, sin reservas. Sánchez Gozalbo en el “Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura” T. X. pág. 13, lo califica de taller de Espinosa sin definir. Paisaje, dibujo y cromatismo de tonos*

rojo-parduzcos y encarnado moreno propio del referido autor. Se encuentra en el centro del altar mayor, de cuya iglesia y altar es titular. Mérito artístico extraordinario.”, però no diu res de l'arquitectura del retaule ni del llenç del remat amb la Mare de Déu de l'Esperança.

Malgrat haver patit les guerres carlines del segle XIX, no va perdre el retaule major, el qual coneixem gràcies a una fotografia publicada per Alfons Vila i Moreno en el seu treball «Castelló, terra de romeries» guanyador del premi Diputació de Castelló en el CXV Jocs Florals de Lo Rat Penat de 1998. Malauradament aquest retaule fou destruït en 1936, i solament es conserva el llenç de Sant Joan Baptista a l'església parroquial i la imatge de la Mare de Déu de l'Esperança a la pròpia ermita. Sobre el llenç de Sant Joan Baptista es pot consultar la fitxa número 7, d'Olucha Montins al catàleg de l'exposició «No hi ha altre major que Joan» celebrada a Vall d'Alba en Octubre de 1999.

En acabar la guerra civil de 1936, hom pintà sobre el mur del presbiteri de l'ermita una mena d'interpretació d'aquell retaule perdut, sense els

llenços, pensant segurament en posar-los a sobre. Més tard, com que l'estat dels llenços no era decorós, s'hi instal·là l'antic retaule gòtic-renaixentista del Bateig de Crist, fins que en els anys setanta del segle XX es va pintar el mur de blanc i el retaule fou substituït pel modern retaule de la Mare de Déu de l'Esperança pintat per Àngel Acosta, garantint amb aquesta acció la conservació del retaule del Bateig de Jesús a l'església parroquial.

Recentment a les obres de restauració de l'ermita s'ha trobat el retaule pintat sobre el mur d'estil classicista eclèctic que pretenia recordar el retaule destruït en guerra, i ha estat restaurat. Com ja hem dit, a sobre s'instal·là el retaule de Sant Joan Baptista o del Bateig de Crist, del qual Mossén Milián ja en deixà constància de l'existència d'aquest retaule gòtic-renaixentista a l'ermita del Castell en 1935, i el descriu així: *“RETABLO DE SAN JUAN BAUTISTA. De la iglesia o ermita del Castillo. Retablo gótico-renacentista, siglo XV finales. Se encuentra frente a la puerta de la sacristía dentro del presbiterio. Mide 171x230 cm. Predela: en el centro San Juan en su Degollación, y a su derecha San Roque, y entierro de San Onofre a su izquierda. Neto: en el centro, Bautismo de Jesús, en el viaje de la derecha San Juan Evangelista, y en el viaje de la izquierda San Onofre. Espina: Cristo en brazos de su Madre, rodeada de María Magdalena y San Juan. Polsera: hermana de la del retablo de les “Torrecelles”. La técnica y cromatismo recuerdan a Pablo de San Leocadio; pero en su conjunto, paisaje, dramatismo de los personajes y cariz místico, como el suave atardecer y mate de la paleta, dentro del juego de colores vivos, azules y rojos, y acentuados blancos que nos revelan innegables influencias de Bartolomé Bermejo. Una ligera disposición compositiva y arquitectónica, de tradición gótica, refleja el retablo y en su elemento formal campea inconfundible el renacimiento. Procede de la iglesia parroquial, estando allí colocado, hasta fines del siglo pasado, a la izquierda, entrando por la puerta principal; según lo atestigua el testigo presencial, Rdo. D. José García Collado, de 74 a. Sánchez Gozalbo (“B. de la S. C. de C.” T. X, pág.: 10-13) cree que es el primitivo retablo. Nada hay de eso, y lo confirma la declaración del mismo texto de Viciano que aduce, en el que se dice estar dedicada la iglesia a Nuestra Señora de la Esperanza y San Sebastián, del que queda el retablo antiguo. Mérito artístico extraordinario.”* Sobre el Retaule del Baptisme de Jesús es pot consultar la fitxa número 1, d'Olucha Montins al catàleg de l'exposició «No hi ha altre major que Joan» celebrada a Vall d'Alba en Octubre de 1999.

L'Ajuntament d'Atzeneta, fent-se ressò de la voluntat popular que recorda l'esmentat retaule presidint l'ermita des de la postguerra, i que per motius de seguretat i conservació, des de mitjans dels anys setanta del segle passat es custodia a l'Església Parroquial de la Mare de Déu dels Àngels i Sant Bertomeu, hi ha instal·lat provisionalment unes reproduccions fotogràfiques d'este retaule del Bateig de Crist i del llenç de la Mare de Déu de l'Esperança, que s'inauguren aquest any.

Josep Lluís Gil Cabrera

Gener 2014

P R O G R A M A C I Ó

D I A 2 6 G E N E R 2 0 1 4

10'00 h A l'Església cant del introit: *Exsurge Domine, O Vere Deus i lletanies dels Sants* i eixida en processó cap al Castell.

12'00 h Missa solemne.

En finalitzar la missa, actuació de la rondalla local: Soroll del Maestrat. Els clavaris oferiran als assistents pastes, vi i moscatell.

16'00 h Rosari i tornada en processó fins a l'església.

VERGE DE L'ESPERANÇA